

Riksförbundet FUB – för barn, unga
och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning

REMISSVAR
2020-11-26

Handläggare: Robert Öberg

Utbildningsdepartementet
Diarienummer U2020/03826/GV

Yttrande över Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning (SOU 2020:33)

Riksförbundet FUB är en intresseorganisation som arbetar för att barn, ungdomar och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning ska kunna leva ett gott liv. Vi är cirka 26 000 medlemmar i 150 lokalföreningar runt om i landet. Personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras närstående är medlemmar i FUB liksom många andra som delar vår grundsyn.

Sammanfattning

Riksförbundet FUB delar i stora drag utredningens analys och problembeskrivning. Vi ser positivt på förslagen kring ökad samverkan för att skapa en bredare tillgång till utbildning. FUB anser att gymnasiesärskolans utbud av program och inriktningar behöver utökas för att garantera större valmöjligheter. FUB välkomnar utredningens ambition att motverka segregationen inom gymnasieskolan men saknar en analys utifrån ett funktionsrättsperspektiv och menar att det är mycket olyckligt att inte gymnasiesärskolan inkluderas i utredningens analys och underlag.

Vi ställer oss mycket frågande till varför gymnasiesärskolan och särskild utbildning för vuxna saknas i flertalet av utredningens förslag och bedömningar. Det finns inte heller någon analys om hur detta kommer påverka skolformerna och framför allt hur det påverkar samverkan mellan skolformerna. FUB anser att man genom att exkludera gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning riskerar att öka klyftan mellan gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen. FUB anser att den statliga styrningen av gymnasiesärskolan inte blir lika tydlig och ser en stor risk att utbudet av tillgängliga utbildningar inte kommer att förbättras.

Riksförbundet FUB har länge drivit frågan om möjligheten till vuxenutbildning, eftergymnasialutbildning och ett livslångt lärande för personer som gått i grund- och gymnasiesärskolan. Vi vet att det i dagsläget finns stora brister när det gäller den vuxenutbildning som FUB:s målgrupp erbjuds. Det är också oroväckande att elevunderlaget och antalet kommuner som anordnar komvux som särskild utbildning stadigt har minskat.

Riksförbundet FUB:s ståndpunkt är att personer med intellektuell funktionsnedsättning, precis som alla andra, behöver erbjudas och få tillgång till en vuxenutbildning av hög kvalitet där kunskapsuppdraget är utgångspunkten i undervisningen.

FUB välkomnar Skolverkets uppdrag att kontinuerligt följa upp elevernas sysselsättning efter gymnasiesärskolan och efter yrkesinriktad utbildning i komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå.

I det följande utvecklar vi våra synpunkter på delar av förslaget. Riksförbundet FUB tillstyrker alternativt har inga invändningar på de förslag som inte omnämns i yttrandet.

6.1.2 Kommuner ska samverka för ett ändamålsenligt utbud

6.1.3 Kommuners erbjudande av utbildning inom gymnasieskolan

FUB tillstyrker utredningens förslag men ställer oss frågande varför inte gymnasiesärskolan inte ingår i förslaget om samverkansavtal. Vi menar att det finns risker att gymnasiesärskolans och gymnasieskolan genom förslaget inte får möjlighet till samverkan och samplanering. FUB anser att man genom att exkludera gymnasiesärskolan i ett samverkansavtal riskerar att öka klyftan mellan skolformerna. I skolverkets rapport *I mötet mellan gymnasiesärskola och gymnasieskola*¹ är en av slutsatserna att en inkluderande undervisning kräver en inkluderande organisation. Rapporten visar tydligt att kommuner och huvudmän måste i ”ord och handling” visa att gymnasiesärskolan är en självklar del av gymnasieskolan. Skolverket har i sin rapport, *Gymnasiesärskolan, uppföljning och analys av 2013 års reform*², sett att samverkan ökar möjligheterna för en större beredskap för ungdomarnas efterfrågan, elevströmmar och anpassning av utbud. FUB anser att den statliga styrningen av gymnasiesärskolan inte blir lika tydlig och ser en stor risk att utbudet av tillgängliga utbildningar inte kommer att öka för elever inom gymnasiesärskolan.

6.3.2 Stöd till huvudmän som anordnar utbildning inom gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning

FUB tillstyrker utredningens förslag.

FUB delar utredningens uppfattning att planering och dimensionering av utbildning inom gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå i större utsträckning kräver lösningar som kan anpassas efter behoven hos varje enskild elev. Vi välkomnar utredningens förslag och anser att gymnasiesärskolans utbud av program och inriktningar behöver utökas för att garantera större valmöjligheter. Det är viktigt att stärka sambandet mellan elevernas efterfrågan, utbud och förutsättningar till sysselsättning på regional och lokal nivå. Detta för att förstärka elevernas förutsättningar att välja en utbildning med anknytning till arbetsmarknaden. FUB anser att tillgången till och kvaliteten på det arbetsplatsförlagda lärandet (APL) måste förbättras. Skolverket har tidigare betonat vikten av att gymnasiesärskolan har en strategi för arbetslivskontakter som säkerställer långsiktiga relationer med näringslivet. Det finns indikationer som tyder på att huvudmän för många skolor tar ett mycket begränsat ansvar för samverkan med arbetslivet. För att ungdomar i gymnasiesärskolans målgrupp ska kunna få tillträde till arbetsmarknaden har apl en avgörande betydelse. Här menar vi att skolhuvudmännen behöver stöd i sin samverkan med det regionala och lokala arbetslivet.

FUB välkomnar uppdrag att kontinuerligt följa upp elevernas sysselsättning efter avslutade studier. Detta är i synnerhet viktigt då Arvidssons (2016)³ studie visar att hela 24 procent saknar identifierbar sysselsättning efter gymnasiesärskolan. I gruppen unga som varken arbetar eller studerar som har en bakgrund inom grund- och gymnasiesärskolan är tjejer med intellektuell funktionsnedsättning överrepresenterade. Här menar vi att Skolverkets uppföljning av

¹ *I mötet mellan gymnasiesärskola och gymnasieskola* (Skolverket 2017)

² *Gymnasiesärskolan - Uppföljning och analys av 2013 års reform* (Skolverket 2016)

³ *Sysselsättning och social rättvisa. En nationell registerstudie om 12 269 unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning* (Arvidsson, 2016).

sysselsättning efter gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning behöver utgå från metoder som möjliggör både en långsiktig uppföljning och eventuella åtgärder. Det krävs också ett tydligt genusperspektiv.

Vidare tror vi mycket på Skolverkets uppdrag att utveckla underlag till stöd för huvudmännens planering av utbudet av nationella program. Vi välkomnar förslaget att Skolverket ska främja erfarenhetsutbyten och stödja huvudmännen i utveckling av komvux som särskild utbildning för vuxna när det gäller yrkesinriktad utbildning. Vi menar också att detta skulle kunna öppna för en samplanering mellan gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning vilket skulle gagna lokala huvudmän både kring erfarenhetsutbyte och nyttjande av resurser. Vår uppfattning är att om man möjliggör yrkesutbildningar via komvux som särskild utbildning skulle man stärka målgruppens etablering på arbetsmarknaden.

6.3.3. Skolhuvudmännen ska rapportera sitt planerade utbud till Skolverket

FUB tillstyrker förslaget och delar bedömningen men anser att detta också bör gälla utbudet inom gymnasiesärskolan och komvux som särskild undervisning.

6.3.4 Huvudmännens information till ungdomar och vårdnadshavare om gymnasieutbildningarna ska förbättras

FUB tillstyrker utredningens förslag och förutsätter att gymnasiesärskolan är inkluderad.

FUB menar att alla elever ska få tillgång till en oberoende och tydlig information för att kunna fatta informerade val av gymnasieprogram. Vi tror att man möjligaste mån bör lägga informationen på länsnivå för att dels belysa regionala skillnader och att ta hänsyn till den rörlighet som eleverna har mellan olika skolor. Det kan ge en god indikation för elever och vårdnadshavare hur den lokala arbetsmarknaden ser ut efter skolgång.

FUB får en hel samtal ifrån medlemmar som upplever svårigheter att få information om gymnasiesärskolan. De upplever att studie- och yrkesvägledare har bristfällig kunskap om gymnasiesärskolan och har svårt att vägleda elever och vårdnadshavare. FUB anser att studie- och yrkesledarnas roll behöver inom grund- och grundsärskolan bör stärkas. Vi efterlyser information som är anpassad för elever med intellektuell funktionsnedsättning och anser att det är en förutsättning för informerade val ur ett likvärdighets- och ett delaktighetsperspektiv.

6.3.5 Regionala branschråd för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska bidra med information om arbetsmarknadens kompetensbehov

FUB tillstyrker utredningens förslag.

Vi tror att införandet av branschråd skulle kunna underlätta gymnasiesärskolornas elever att få tillgång till såväl ett arbetsförlagt lärande som sysselsättning efter avklarad utbildning. FUB saknar en analys och en tydlig bild av hur branschråden kommer att anpassas efter de olika förutsättningarna för gymnasie- och gymnasiesärskolan. Vi menar att gymnasiesärskolans behov särskilt behöver lyftas och ser en risk i att gemensamma branschråd kan medföra att olika gruppers behov ställs emot varandra. Det finns en risk att detta skulle missgynna gymnasiesärskolans elever och att viktiga frågor som arbetsgivares möjlighet till anpassningar och stöd samt vilja att möjliggöra apl och arbetstillfällen inte får det utrymme som krävs. Vi ser också ett behov av att branschråden behöver kompletteras med kompetens kring habilitering och LSS. Vi menar att detta stöd behövs och att hälsa, boende, stöd, förflyttningar m.m. är en förutsättning för att arbetslivet ska fungera. FUB anser att kunskapen om intellektuell funktionsnedsättning behöver stärkas både rent generellt men också hos professioner som arbetar

nära målgruppen. Vi anser att det vore rimligt att man betonar behovet av lokala/regionala utbildningar för aktörerna i branschrådet.

6.6.3 Gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå ska inte ingå i de nationellt beslutade regionala ramarna för utbildningsutbudet

FUB avstyrker utredningens bedömning.

Vi håller med utredningens bedömning att målgruppen för gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå har stora behov av individuella och lokala lösningar.

Vi menar att frågan behöver utredas vidare och ser en risk för att avståndet mellan skolformerna kan öka och en risk för att samverkan mellan skolformerna försvåras.

Det kan också innebära svårigheter för elever som läser kurser inom både gymnasiesärskolan och gymnasieskolan. FUB anser också här att den statliga styrningen inte blir lika tydlig och ser en stor risk att utbudet av tillgängliga utbildningar inte kommer att öka för eleverna.

FUB delar utredningens övervägande att det i ett större reformuppdrag bör ingå att Skolverket ska utveckla former för att stödja huvudmännens arbete med att utveckla kvaliteten i gymnasiesärskolan och i komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå. Vi delar utredningens analys av de hinder som fortsatt finns för ett ökat deltagande inom komvux som särskild utbildning. Det största hindret, som konstaterats i Komvuxutredningen, är att det fortfarande saknas likvärdiga ekonomiska förutsättningar för den enskilde att studera. FUB anser att detta skyndsamt behöver utredas och att det görs en översyn med målet att hitta en finansiering som underlättar för vår målgrupp att studera. Vi menar att utestängande strukturer måste förändras skyndsamt om det ska vara möjligt för personer med intellektuell funktionsnedsättning att studera som vuxna.

6.7 Skolverket ska förbereda införandet och utarbeta förslag kring ramarnas konkreta utformning

FUB tillstyrker utredningens förslag men saknar även här gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning i förslaget. Vi menar att utredningen inte heller kommer med någon analys av vad detta kan innebära för skolformerna.

6.8.3 Regionala branschråd ska ersätta yrkesråd

FUB tillstyrker utredningens förslag.
(se kommentarer vid 6.3.5)

6.9.2 Gymnasieskolans utbildningar bör utvecklas

FUB tillstyrker utredningens bedömning men anser att detta även ska gälla gymnasiesärskolan.

7.2.4 Huvudmän ska arbeta aktivt för en allsidig social elevsammansättning vid sina skolenheter

FUB tillstyrker utredningens förslag men ställer oss frågan varför inte gymnasiesärskolan omnämns i vare sig analys eller underlag till förslaget. Vi saknar överlag ett djupare resonemang kring elever med funktionsnedsättning och det framgår inte om dessa också är tänkta att ingå i begreppet allsidig social elevsammansättning. FUB:s grund i FN:s funktionsrättskonvention innebär att varje skola ska spegla samhällets mångfald. Elever med funktionsnedsättning är en del av denna mångfald och måste därför inkluderas i resonemangen om en allsidig social sammansättning. Vi vet att en lägre grad elever med funktionsnedsättning går vidare till högre

utbildning, vi vet också att personer med funktionsnedsättningar i högre grad än personer som saknar funktionsnedsättning riskerar att hamna i fattigdom^{4,5}.

Vi menar att hänsyn till dessa faktorer också måste med när man diskuterar begreppet en allsidig social sammansättning. För att elever med funktionsnedsättning ska ges samma möjlighet till social rörlighet som andra elever, krävs att skolan kan erbjuda en inkluderande lärmiljö, där behoven hos alla elever uppmärksammas och kan tillgodoses. FUB ser att avståndet mellan gymnasieskolan och gymnasiesärskolan bidrar till en ökad segregering mellan elevgrupper. Vi anser att en skola för alla och en inkluderande utbildning förutsätter ökad samverkan mellan skolformerna. Med inkludering menar vi rätt att delta i det sociala livet i skolan (både i undervisning och fritid), rätt att delta utifrån de egna förutsättningarna, att få göra sin röst hörd samt en reell möjlighet att påverka utbildningen. Det innebär även att skolformerna ska samlokaliseras så långt som möjligt.

För Riksförbundet FUB

Christina Heilborn

Förbundssekreterare

Riksförbundet FUB

⁴ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/halsa-i-olika-grupper/funktionsnedsattning/halsan-hos-personer-med-funktionsnedsattning/>

⁵ <https://www.fub.se/wp-content/uploads/2020/02/F%C3%A5ngad-i-fattigdom-2020.pdf>